HILLCREST HIGH SCHOOL

IBANGA LESHUMINANYE (GRADE 9)

UKUHLOLWA KUKANOVEMBA 2015

IPHEPHA LESIBILI (PAPER 2)

ISIKHATHI: 2 Amhr. *AMAMAKI: 100*

ISIBONGO:............................ *IGAMA:....................*

OKUMHLOPHE KODWA !!!!!

QAPHELA !!!!!!

IMIYALELO KUMFUNDI:

- FUNDISISA LONKE iphepha ngaphambi kokuqala ukubhala.
- MUSA ukuxova izinombolo zemibuzo.
- Sebenzisa isiZulu esivumelekile.
- Bhala umsebenzi OHLANZEKILE.
- Sebenzisa UBHALOMAGAMA oluvumelekile.
- HLUKANISA kahle isikhathi umbuzo ngamunye ukuze uqede kahle.
- Qala isiqephu ngasinye ekhasini ELISHA.
- FUNDISISA iphepha lakho uma uqeda ukubhala.

IMIYALELO NGEZINCWADI

LELI PHEPHA LINEMIBUZO EMITHATHU

- PHENDULA INCWADI OYIFUNDILE
- IZOBA NAMAMAKI ANGA-25
- IZINKONDLO
- ZIZOBA NAMAMAKI ANGA- 25
- IMIBHALO EMIFUSHANE
- IZOBA NAMAMAKI ANGA- 30
- IMIBHALO EMIFUSHANE
- IZOBA NAMAMAKI – 20
- IPHEPHA LIZOBA AMAMAKI AYI- 100

ISIQEPHU A

INOVELANA

"MHLABA SENGIYAKWAZI"-- N. G. Ngwane.

1. Fundisisa iziqephu ezilandelayo bese uphendula imibuzo ngemisho ***EPHELELE.***

"Sona isimo sithanda ukuxaka ekhaya. Phela nobaba usenethutshana impela wamphelela umsebenzi."

"Pho kanti nidlani niggokeni, wena-ke Zithobile ufunde ngani?"

"Empeleni ubaba unesithembu yize-ke noma umama omncane ehlala lena eMthwalume. Nguyena muntu-ke lowo esesidla yena semhathe yena mina-ke ngifunde yena. Nakuyena kunzima ngoba uzisebenza yena." Ngiqede izinyembezi sezigcwele amehlo. Nokho uthishanhloko uMthimkhulu angakuboni lokho.

"Ingabe sewuqomile?"

"Ngokwenqubo yasekhaya akufanele ngabe ngikutshena umuntu onjengawe lokho. Kodwa ngoba sewuze wangibuza ngizosale sengiphendula. Impela kunjalo thishanhloko, inyanga yesibili ngikhuluma lena esiphezu kwayo nengiphilisana naye."

"Angeke ngisho lutho oluningi kuphela nje ngizothi ubogawula ubheke, phela ingomuso lakho lisentendeni yesandla sakho, Ngakho kukuwena ukuthi uyaliphilisa noma ulihlala ngobhongwane yini."

Akusehangana sehlukane nothishanhloko. Imibuzo yakhe ilokhu ingiphice njalo. Hhiya angethembe ukuthi uhlose ukungakha ngayo. Sifike sime lapho kuhlukana khona izindlela bese ethatha ngokwenama uMthimkhulu athi: "Sewuyofike uxoxe izindab'ezinhle ekhaya Zithobile. Usibongele kakhulu kubazali bakho. Ukubeke kukhanye bha ukuthi bazala iqhawe, phela ngaphandle kwakho besingeke sibe ngompetha futhi nakulo nyaka. Ukhumbule ukuthi nangonyaka ozayo wonke amehlo ayobe esuthe njo kuwena."

"Asethembe ukuthi ngeke ngiwadumaze lawo mehlo," kusho mina ngimkhophozelela uMthimkhulu.

Ngithulathule isikhashana angibone sengiyimoyimoyi. Naye amoyizele. Phela akakhohliwe ngimoyizeliswa injabulo, kanti cha ngimoyizeliswa amazwi akhe. Nawe uzizwele ethi: "Sewuyofike uxoxe iziNDAB'EZINHLE ekhaya ..."

Ngimoyizela kufanele, phela lawa mazwi angikhumbuza umuntu engithi uxa ngimcabanga ngizwe kuhanda izibilini. Angikhumbuza langa limbe ezinyangeni ezimbili ezedlule mhlazane ilanga likhipha inhlanzi emanzini kodwa mina noNdabezinhle sikuzwa ngendaba lokho

1.1 Ubani lo oxoxa noZithobile lapha? *(1)*

1.2 Lo mama uZithobile athi uhlala eMthwalume ubizwa ngokuthi ubani? *(1)*

1.3 Wenza msebenzi muni lo mama athi uZithobile uyena obondlayo? *(1)*

1.4 Yini le exoxwa uZithobile nalo axoxa naye eyethusayo futhi okungajwayelekile ukuthi ixoxwe ingane nomuntu omdala futhi ongumholi. *(2)*

1.5 Kungani uZithobile ebizwa ngeqhawe? (1)

1.6 Bhala uchaze ukuthi lezi zimo zenkulumo zichaza ukuthini.

1.6.1 Ubugawula ubheke. (2)

1.6.2 Ilanga likhipha inhlanzi emanzini. (2)

[10]

2. *Zithobile*

Ulususa ulubeka kulo mhlaba ohlabayo kumele ukhethe amabala. Wazi ukuthi ukuhlakanipha kwakho kunjengentuthwane entendeni yesandla. Iyaye icabange ukuthi seyihambe yafika kwelikude kanti phinde, igida ndawonye. Nokomuntu womhlaba ukuhlakanipha kunjalo ezandleni zoMdali.

Kungenzeka ungibuke njengomuntu oshumayelayo. Khathisimbe obone kufanele uchithe isizungu ngale ndlela. Cha phinde akunjalo. Ngisusua izinsuasu nomthwalo wobuhlungu ode umbondelwa kowami uphefumulo nakweyami inyama liphuma lize liyoshona.

Ngeke ngigeqe amagula ngoba amandla nesikhathi sokwenza lokho kuya ngokuya kuncipha. Kimina ihora nomzuzu sekufikile. Kuphela nje ngidinga wena ukuba sihlale phansi sixoxe ungikhulule kulezi zinhlungu ezidlula ezizwiwa izoni esihogweni. Ngibhalele kuzo zonke izindawo owake waba kuzona Ngokho ungaleni iphutha uma uthola le ncwadi usize uphuthume.

Yimina umngani wakho

uThembekile

Ngithi ngiyayiqalaza inganyana yakwaMathe ebeyingilethele le ncwadi ngingabe ngisayibona. Ngibuke amanikiniki engiwembethe ngenxa yokujeziswa nguMpendulo ngizwe unyembezi olushisayo lwehlisa ukhalo esihlathini kimina. Ngicabunge nje ukuthi ngubani ongangembulela okokwembatha ngiphikelele eMuhlongwa kuThembekile. Omakhelwane abaphila kangconywana kule mijondolo abayishayi mkhuba cyabantu abadla imbuya nguthi. Hhiyu angizijube ngiye kuMpendulo.

Ngithi ngingena nje uMpandulo abe ephuma. Anele angibone nje agwedle eze ngakimina angishayise ngesihlalo bese ephumela phandle. Ngilinde aze abuye phandle. Ngilubeke usizi: "Ifa likaKhabazela akulona elokondla iziphukuphoku ezingabazweli abanye abantu njengawe."

Le mbibisane yamazwi ihlabe yephukele kimina. Ngithi lacu nginikizele ngiyophuma ngomnyango ngamanyathelo enja yebe amaqanda. Ngithi lapho sengizoqeda igceke kuvele okuyinganyana kungibize.

2.1 Ubani lo obhale le ncwadi eyakuZithobile? (1)

2.2 Bahlobene kanjani umbhali wencwadi kanye noZithobile? (1)

2.3 Ubani lo Mpendulo uZithobile axoxa ngaye lapha? (2)

2.4 Kuzwakala sengathi uMpendulo akezwani noZithobile. Bhala uchaze ngamaphuzu AMABILI ukuthi ukungezwani kwabo kusukelaphi. (2)

2.5 UZithobile uhlanganiswa yini nendawo yaseMahlongwa ngaphandle kokuthi uya kuThembekile namhlanje. Bhala amaphuzu AMABILI. (2)

2.6 Yayimbizelani ingane uZithobile? (1)

2.7 Wagcina etholeni uZithobile ngokuhamba aye eMahlongwa? Bhala amaphuzu AMATHATHU uchaze. (3)

2.8 Yini eyamethusa uZithobile eseyitholile into yokuhamba eya eMahlongwa esehlezi phakathi kuyo. (2)

[15]

ISIQEPHU B

IZINKONDLO

1. *Funda izinkondlo ezilandelayo bese uphendula imibuzo ebuziwe ngendlela efanele.*

1 Zingane zami

Ngingaba yini ngaphandle kwenu,
Ningumqhele ekhanda kimina,
Ngihamba ngiqholoshe okwemfene,
Lapho nginibona niphila niphephile,
Lapho ngiqhamuka kuqhilike izihlathi.

Ngingaba yini ngaphandle kwenu,
Niyithemba elithembekile kimi,
Ningithanda maqede ngethabe,
Ningikitaza ngikitazeke,
Lapho niqhamuka kuqhilika izihlathi.

Ningamadolo emadolweni axegayo,
Ningamandla emandleni aphelile,
Niyisisekelo sempilo esisha,
Niyikusasa elinethemba,
Ngingaba yini ngaphandle kwenu.

1.1 *Le nkondlo uma uyifundisisa uthola ukuthi ukhuluma ngani?* *(1)*

1.2 Yini eyenza ukuthi uthi ikhuluma ngalokho okushilongenhla? Bhala amaphuzu AMABILI akufakazelayo owafunde kuyo. *(2)*

1.3 Indima ngayinye inemigqa emingaki? *(1)*

1.4 Inkondlo ikhombisa ukuthi umlobi wayekumuphi umoya ngenkathi eyibhala? *(2)*

1.5 Bhala uchaze usebenzise nesibonelo ukuveza ukuthi ukusho ngani ukuthi umlobi wayekulowo moya owusho ngenhla. *(2)*

1.6 Khipha umusho oyisifaniso esigabeni sokuqala uwubhale phansi. *(2)*

1.7 Endimeni yokugcina yenkondlo tomula bese ubhala phansi imvumelwano siqalo eyimisho emibili. *(2)*

1.8 Tomula umusho owumbuzo mbumbulu otholakala esigabeni sokuqala nesokugcina owafunde enkondlweni.. *(2)*

[15]

2. *Fundisisa inkondlo oyinikiwe bese uphendula imibuzo njengoba uyaliwe.*

Namhlanje unje

Nonjabulo, namhlanje unje,
Wahamba ugcwel' impilo,
Wahamba ugcwele ukwesasa,
Utshakadula njengenkonyane,
Namhlanje ubhocobele unje.

Nonjabulo namhlanje unje,
Wawuqhawuzela uqhenya ngamaqhokisi,
Wawugida ngezigi ugwegwesa okwelanga,
Wawugidisa okwesangoma sibhuia
Namhlanje ubhocobele unje.

Nonjabulo namhlanje unje,
Umhlaba usukuwohloze kanje,
Umnyama unyamalalise intokozo,
Ababekuthanda bakulahle bonke,
Namhlanje usungowami.

2.1 Ikhuluma ngani le nkondlo okade uyifunda? (1)

2.2 Igama ayeqanjwe lona lo okukhulunywa naye lapha liveza ukuthi abazali babekusiphi isimo mhlazane bemqamba lona? (1)

2.3 Leli gama ayeliqanjiwe kuyakhombisa ukuthi uyalilandela ngempilo ayiphilayo. Vuma noma uphike bese usekela impendulo yakho ngomusho owodwa owufunde enkondlweni. (3)

2.4 Uma uyifundisisa le nkondlo uyathola ukuthi umoya womlobi uveza OKUKODWA kwalokhu okulapha ngenzansi:

2.4.1 Ukuziqhayisa/ukuziqhenya ngoNonjabulo.

2.4.2 Ukudumala ngendlela abukeka eseyiyona.

2.4.3 Ukujabula ukuthi ubuye ngoba esekulesi simo akuso. (1)

2.5 Umlobi uqonde ukudlulisa muphi umyalezo ngale nkondlo? Bhala amaphuzu AMABILI azwakala kahle. (2)

2.6 Tomula umusho oveza ukwenzasasilwane endimeni yokuqala yenkondlo. (2)

[10]

ISIQEPHU C
IMIBHALO EDLULISA UMYALEZO

1. Funda izihloko ezilandelayo bese ukhetha **ESISODWA** ozobhala ngaso amagama anga-**80** kuya kwayi **100**

1.1 Kade uvakashele kwababekazi wakho ngamaholide. Bhala **INCWADI** ubonge ukuphatheka kahle owakuzwa ngenkathi uhleli nomndeni wakhe. Izindawo owawungeke uzazi abakuvakashisa kuzo zakuthokozisa kakhulu.

[30]

NOMA

1.2 Uhlala esikoleni okufundwa kuhlalwe kuso. Abazali bakuthumelela imali yohambo ekade niluhambe nesikole lokuya eKapa. Babhalele **INCWADI** ubonge.ubazoxele ngokuzuzile ngohambo lolo.

NOMA **[30]**

1.3 Ungumfundi ophuma ekhaya elihluphekayo kodwa uzimisele ngemfundo yokufundela umsebenzi. Awunaye umuntu ongakwazi ukukhokhela imfundo yamabanga aphezulu. Manje ucele ukubona uThishomkhulu wesikole ofunda kuso umatikuletsheni akusize ngale nkinga yakho. Uzimisele ngokukusiza uthole abazokufundisa. Bhala **INGXOXO** yakho naye lapho umchazela khona naye ekuchazela ngemizamo azoyizama. **[30]**

NOMA

1.4 Buka izithombe ezilandelayo bese ukhetha **ESISODWA** ubhale **INGXOXO** yakho oziqambeleyona ngaloko okwenzeka kuso. Bhala isihloko sakho osibona sihambisana kahle nesithombe kanye nengxoxo yakho.

[30]

1.5

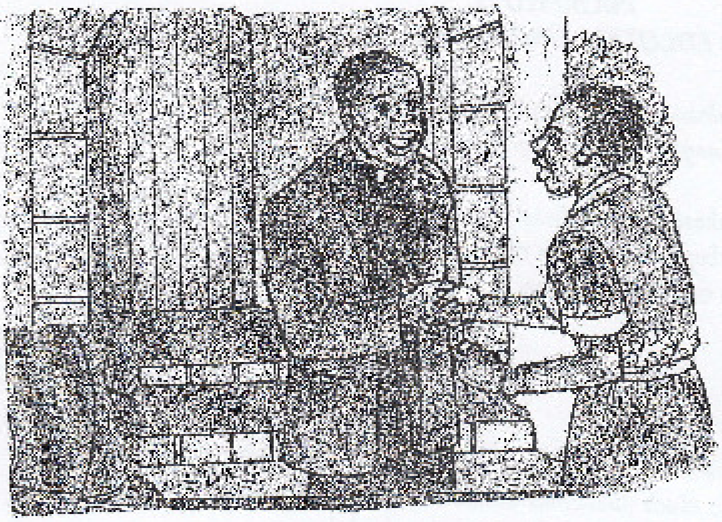

[30]

1.6

[30]

ISIQEPHU D

1. *Khetha isihloko **ESISODWA** kulezi ezilandelayo bese ubhala ngaso amagama asukela kwangama-60 kuya kwangama-80.*

*1.1 Esikoleni sakho kuzoba nomcimbi wamagugu esintu. Wena njengosihlalo wenhlangano yabafundi uceliwe ukuba ubhale umeme uThishanhloko wesikole enakhelene naso ukuze abekhona azothamela lo mcimbi. Bhala **ISIMEMO** ozommema ngaso.*

[20]

NOMA

*1.2 Umfowenu omdala uthole iziqu zemfundo ephakeme. Abazali bacele wena ukuthi ubhale **ISIMEMO** sokumema abantu abazomenywa emcimbini wokumhalalisela ngokuphumelela kwakhe.*

[20]

NOMA

*1.3 Uqede izifundo zakho zokubhaka amakhekhe aphambili adliwa womntakabani. Manje uzovula ibhizinisi lokubhakela umphakathi. Bhala **ISIKHANGISI** ozosithumela emaphephandabeni ukuze akukhangisele lona.*

[20]

NOMA

*1.4 Abantu abaningi uyabona ukuthi abayinakile indaba yokuvakasha uma bethole amakhefu bevalile emsebenzini. Bhala **ISIKHANGISI** esizobavula amehlo sibagqugquzele ngokubaluleka kokuvakasha. Izindawo ezingavakashelwa ezibiza akahle, izinhlobo zezinto zokuhamba ezingasetshenziswa ezingabizi, izindawo zokulala ezihlanzekile,izinto ezehlukene zokuzithokozisa uma kuvakashiwe.*

[20]

ISAMBA [100]